

כבוד אב ואם – עד היכן?

אלון יוניאן

פתיחה

מצות כבוד אב ואם היא מצוה כה גדולה עד כי היא מן המצוות הבודדות אשר הובטח עליהן שכר גם בעולם הזה. כמו"כ בשל חשיבותה הרבה נכללה בין המצוות המופיעות בעשרת הדברות.

מצות כיבוד אב ואם מלבד היותה מצוה תורנית, זוהי מצוה אוניברסלית והיא נתפסת כמעשה מוסרי כפי שיראה הסיפור הבא.

במסכת קידושין (לא, א) מסופר על גוי אחד בשם דמה בן נתינה אשר בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד והסכימו לשלם לו על-כך כסף רב מאד, ששים רבוא שכר. אותם אבנים היו מונחים בארון והמפתח לארון היה מונח תחת מראשותיו של אביו ואותו גוי בשביל לא לצער את אביו בזאת שיעירהו, ויתר על הכסף. ממשיכה הגמי ומספרת כי לשנה אחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו, באו חכמי ישראל אליו ע"מ לקנות את הפרה. אמר להם יודע אני כי תשלמו לי ככל שאבקש, אך אני מבקש מכם רק את אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

חשיבות המצוה

על חשיבותה של מצוה זו ניתן ללמוד מדברי ספר החינוך (פרשת יתרו מצווה ל"ג): "משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה לו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוהים ואנשים. ושיתן אל ליבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם ועל כן באמת ראוי לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבל זאת המידה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סבתו וסבת כל אבותיו עד אדם הראשון ושהוציאו לאויר וסיפק צרכו כל ימיו והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שלולא הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויעריך אבריו במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא יתברך שמו".

הצגת הבעיה

במסגרת מאמר זה אנסה להתמקד במסי' נושאים:

- א. ההוצאות הכספיות בשל הכיבוד משל מי הן, משל אב או משל בן.
- ב. פעולות אשר גורמים להורים נחת רוח ואינם לצרכים אישיים - האם הבן מחוייב להם (בנושאים נשיאת אשה, בחירת מקצוע ולימוד תורה).
- ג. מצות כיבוד אב ואם ומצות ישוב ארץ ישראל – מה עדיף?

א. משל אב או משל בן

במסכת קידושין (דף לא ע"ב) נכתב: "ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד? מורא – לא עומד במקומו ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. כיבוד – מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציאו".

ונשאלה לחכמים השאלה משל מי מאכילו ומשקהו ומכבדו? על כך נחלקו רב יהודה ורב נתן בר הושעיא: רב יהודה סבר שהמימון צריך להיות משל בן ורב נתן בר הושעיא סבר שמשל האב.

בהמשך מביאה הגמ' קושיות לכאן ולכאן, כך שלבסוף נותרת הגמ' ללא תשובה ברורה לבעיה "משל מי".

עתה ננסה לראות כיצד התייחסו הראשונים לבעיה זו:

שיטת התוס'

התוס' בד"ה "כבוד את ה'" (קידושין לא, א) מביא ירושלמי, ששם עושים השוואה בין כיבוד אב ואם לכבוד המקום. בכבוד המקום נאמר: "כבוד את ה' מהונך" כלומר: אם יש לו ממון חייב ואם לאו – פטור. ואילו בכבוד אב ואם נאמר: "כבוד את אביך ואת אמך" בין אם יש לו ובין אם אין לו כסף ולכן סובר התוס' שההלכה היא כמי שסובר משל אב, אבל אם אין לאב סובר התוס' חייב הבן לזון את אביו משלו, ואם גם לו אין – חייב הבן לחזור על הפתחים לזון את אביו ואמו. התוס' בד"ה "אורו ליה" (קידושין לב, א) – מביא ראיה לדבריו ממסי מקרים בגמ' וכן משאלות דרב אחאי אשר פסק כמוהו.

שיטת הרי"ף והר"ן

הרי"ף בד"ה "משל מי" (דף יג, א) אומר שההלכה היא כמו שפסקו רבנן (ר' נתן בר הושעיא) שמשל אב, אבל בכל אופן מתי שיש לבן ואין לאב כופין את הבן לתת לאב. הרי"ף מדגיש שנתינה זו של הבן היא בתורת צדקה (כפי שהיה במקרה עם רבי נתן בר אמר). כמו הרי"ף והר"ן פוסק ג"כ הרא"ש. דברי הירושלמי שהבן חייב לחזור על הפתחים בשביל אביו סותרים לכאורה את דברי הרי"ף וסיעתו. לישוב הירושלמי מביא הרי"ן את דברי רבינו שמשון המסביר שאין כוונת הירושלמי שהבן חייב לחזור על הפתחים בשביל כסף לזון את אביו, אלא כוונת הירושלמי היא, שהבן מחוייב אפילו להגיע למצב של חיזור של הפתחים בשביל עצמו כתוצאה מביטול מלאכה הבאה בעקבות שירות אישי לאביו.

ההבדל בין התוס' לבין הרי"ף והר"ן הוא בנקודה, האם מתי שאנו מחייבים את הבן לזון את האב מתי שאין לאב, זה נובע מהחיוב של מצות כבוד אב ואם (התוס'), או מצד הצדקה (הרי"ף והר"ן).

ספר המקנה

ספר המקנה מקשה על התוס' בנקודה זו, שבמסכת כתובות הוצרכו הבי"ד לתקן תקנה מיוחדת אשר לפיה הבן יהיה חייב לפרנס בנכסיו את אביו ואמו, ואם נכונים דברי

התוסי' שהבן צריך לזון את אביו מדין כבוד ולא מדין צדקה, היה על הביי"ד לכפות את הבן לזון את אביו מדין כיבוד! – אי"כ לכאורה מכאן משמע שלא שייך דין כיבוד במקרה שלנו.

מתרץ הספר מקנה, שהסיבה שהוצרכו לתקן תקנה זו, מאחר ובדין כיבוד אין כופין, כיון שכל מצוה שמתן שכרה בצידה אין כופין עליה ולכן אין להביא ראייה מכתובות כנגד התוסי'.

פסק הלכה

להלכה פוסק הרמב"ם בהלכות ממרים (פרק ו' הלכה ג') שצריך לכבד את הוריו משל אב, אבל אם אין להם ויש לבן כופים את הבן לזון את אביו כפי שהוא יכול, ז"א שאינו חייב לחזר על הפתחים ע"מ לזון את אביו ואמו.

הטור ביורה דעה (חלק ב', סימן רמ"ט) – פוסק כמו הרמב"ם, אך מוסיף את דברי רבינו שמשון שבכל אופן הבן יהיה חייב לכבד את אביו ואמו בגופו גם אם ע"י כך יתבטל ממלאכתו. הבית יוסף (סימן ר"מ) פוסק שסכום הכסף בו חייב הבן לזון את אביו, הוא סכום אשר חייב לתת לצדקה, אשר על-כן יותר מכך אין ביי"ד רשאים לכפות אותו לתת.

הרמ"א מעיר על-כך שקללה תבוא על מי שמפרנס את הוריו מן הצדקה. הבי"ח אומר, שהטעם לכך שאין כופין את הבן לחזר על הפתחים הוא כיון שאין האב נהנה בגוף הבזיון שנתבזה הבן בחזרתו על הפתחים.

ב. פעולות אשר גורמות להורים נחת רוח ואינם לצרכים אישיים – האם הבן מחוייב להם

לעיתים ישנם דרישות מצד ההורים כלפי ילדיהם, אשר אינם מספקים להם הנאות גופניות כלומר: אינם מוגדרים בהגדרה של צרכים אישיים, אלא סתם נחת רוח. עקב זאת מתעוררת השאלה האם הציות לדרישות אלה מוגדר בציווי הכללי של כיבוד.

מסופר בירושלמי (תוסי' ד"ה "רי טרפון" – קידושין לא, ב') על כך שאמו של רבי ישמעאל בכל פעם ופעם שהיה בא רבי ישמעאל מבית המדרש היתה רוחצת את רגליו ושותה את המים, כאשר שמע ר' ישמעאל שהיתה עושה כך סרב ולא אפשר לה לנהוג כך, עד שבאה לפני חכמים והיתה קובלת על ר' ישמעאל בנה שלא מקיים מצוות כיבוד, נבהלו חכמים בדבר, ושאלו את ר' ישמעאל וספר להם המעשה, והם ציוו אותו שיניח לה לנהוג כך, כיון שרצונה הוא כבודה. מסיפור זה אומר הר"ן: ניתן ללמוד כי הבן מחוייב לציית לכל אשר הוריו אומרים לו בין אם יש להם מכך הנאת גוף או סתם נחת רוח.

במסכת קידושין (לא, ב)-נאמר: "ת"ר – איזהו מורא ואיזהו כיבוד? מורא – לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. כיבוד – מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא".

על כך מקשים המפרשים: מדוע נקטה הגמרא ב"כבוד" את החיובים הנ"ל, היתה צריכה הגמרא לומר "כיבוד" – עשיית רצונו!

התוסי ד"ה "רב יהודה" (קידושין לב, א') מסביר את הגמרא בבבא-מציעא (לב, א') "יכול אמר לו אביו אל תחזיר אבדה ישמע לו – ת"ל אני הי' - אתה ואביך חייבים בכבודי, והיינו אל תחזיר, שאומר לו אביו אל תחזיר אבדה אלא עסוק בכבודי, דאל תחזיר בחינם לא אצטריך קרא" עכ"ל. ולכאורה הסבר דבריהם כדברי הרמב"ן והריטב"א ביבמות דף ו' דאין עשה דכיבוד אב, אלא בעושה להנאתו של אב, כמאכיל ומשקה, שגופו של אב נהנה, ולכן צריך פסוק להשמיע לנו שיחזיר את האבדה אע"פ שאביו דורש ממנו דבר לצרכו. אבל כשאביו לא זקוק לדבר ובכל זאת אומר לו אל תחזיר אבדה לא צריך את הפסוק, כי אין מצות כיבוד לשמוע לו כשאין גופו של אב נהנה. וכך הסבירו התוסי בב"מ (לג, א ד"ה "אבדתו") – דאין עשה דכיבוד אב אלא בנהנה מגוף הדבר, ולפי זה מובנת הגמרא שנקטה בכבוד דווקא את הדברים הנ"ל ולא כתבה מילוי רצונו, כי רק בדברים אלו, שגופו של אב נהנה מתקיימת המצוה.

אולם היא גופא קשיא: מנין לגמרא שרק כשגופו של אב נהנה יש חיוב? הרי בתורה כתוב: "כבד את אביך ואת אמך" אי"כ יתחייב בכל מעשה כיבוד. עוד קשה, שבגמרא מוכח שכבוד הוא לאו דוקא כשגופו של אב נהנה כי הגמ' מביאה ברייתא: "מכבדו בחייו כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי, מהרוני בשביל עצמי, פטרוני בשביל עצמי אלא כלהו בשביל אבא" ואיזו הנאת גוף יש לאב מדברים אלו? ועוד ראייה שכבוד הוא לאו דוקא כשגופו של אב נהנה מהגמרא (קידושין לא, ב): "אמר רב אבהו כגון אבימי בני קיים מצות כיבוד. חמישה בנים סמוכים היו לו על שולחנו, כשבאתי לביתו היה רץ ופותח בעצמו את הדלת", והרי שם אין גופו של אב נהנה, דמה גופו נהנה בפתיחת בנו או בפתיחת נכדיו? והנה ה"חזון איש" (יורה דעה סימן קמ"ט ס"ק ח') הקשה כקושייתנו על התוסי והרמב"ן שיתחייב בכל מעשה כיבוד מהירושלמי שהביא התוסי בקידושין (לא, ב – ד"ה "ר' טרפון") "דרצונה הוא כבודה" ולכאורה קשה מדוע החזו"א הקשה מהירושלמי ולא הקשה מן הגמרא במקום.

וצריך לומר שבדברים שהם עצמם מעשי כבוד ודאי חייב גם אליבא דהרמב"ן והתוסי, ולא חדשו הראשונים הנ"ל אלא בדברים שאינם מעשה כבוד בעצמם, רק שנוצרו בעקבות דרישת האב ואין גופו של אב נהנה מהם שלא חייב לכבדו. אם כן יוצא שחכמים הרחיבו אליבא דהתוסי והרמב"ן את המושג כבוד אב ואם שהוא לא רק מאכיל ומשקה, אלא גם מעשי כבוד מסוגים שונים. ממילא מיושב מה שהקשנו מהברייתא מכבדו בחייו ומהגמרא דרבי אבהו, ומובן מדוע הקשה החזו"א רק מהירושלמי ששם אין זה מעשה כבוד בעצמו.

רק נוסיף ונאמר מגבלה במצות כיבוד אב ואם המוכאת במסכת יבמות (ו', א'): "יכול כיבוד אב ואם דוחה שבת, או יכול אמר לו אביו הטמא (למת), או שאמר לו אל תחזיר (אבדה) – יכול ישמע לו? ת"ל 'איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו' – כולם חייבים בכבודי – "ז"א לפי הגמ' יוצא שהבן יכול לציית לכל אשר אומרים לו הוריו ובלבד שאינם מנוגדים לדברי התורה.

פסק ההלכה

להלכה מדייק הרב שאול ישראלי (בספרו עמוד הימני, סימן כ"ב) מדבריהם של הרמב"ם והשו"ע אשר נוקטים כי יש מצות כיבוד אב ואם גם כשאינו להאכילו ולהשקותו אלא בעצם מילוי מצותו.

מעיר על-כך ספר המקנה שעשיית דבר אשר אינו נותן לאב הנאת גוף אלא רק נחת רוח-הבן מחוייב בה לא מדין כיבוד, אלא מדין מורא, כמו למשל לא לסתור את דבריו, אבל בכל-אופן זה רק במקום ואין הפסד ממוני.

למקרה אשר שאלנו בענין נשיאת אשה מסויימת בניגוד לרצון ההורים פוסק הרב ישראלי כפי הרמ"א (שו"ע יורה דעה, סימן ר"מ סעיף כ"ה) אשר הביא את המהרי"ק (שורש קס"ז) שפסק כי אין חיוב על הבן לשמוע לדברי הוריו ועליו לנהוג כפי רצונו. דינו של המהרי"ק שאין הבן חייב לשמוע לאביו בענין נשיאת אשה, מבוסס הן לשיטת התוס' שבכלל אין בצווי מעין זה מצוות כיבוד אב ואם והן לשיטת הרמב"ם והשו"ע, שהרי הם סבורים שבמקום שיש הפסד לבן אינו מצווה וכל שכן במקום שיש לבן צערא דגופא.

לימוד תורה

לענין מצוות תלמוד-תורה נשאל, האם מותר לו לבטל תלמוד-תורה מפני כיבוד אב ואם או ללמוד תורה במקום מסויים בניגוד לרצון ההורים.

במסכת מגילה (טז, ב') אמרו: גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם ולמדו כך מיעקב אבינו שנענש ופרש ממנו יוסף במשך עשרים ושתים שנה על ששהה בבית לבן ובדרכו לבית מגורי אביו עשרים ושתים שנה ונמנע מקיום מצוות כיבוד אב ואם. ואילו על ארבע עשה שנה שלמד תורה בבית מדרשם של שם ועבר, לא נענש.

מכאן שמצוות תלמוד תורה חשובה יותר ממצות כיבוד אב ואם. וכן פסקו הטור והשו"ע, יורה דעה סימן ר"מ, סעיף יג.

ויש לשאול במה שונה מצוות ת"ת משאר מצוות שגם הם עדיפות על כבוד אב ואם? כלומר: מדוע היה לו להדגיש דווקא מצות ת"ת?

ויש להסביר, שהחידוש בת"ת הוא שאפילו נמצא באמצע העיסוק הקבוע שלו בכבוד הוריו מותר לעזוב אותם וללכת ללמוד תורה ואין אומרים העוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל בשאר המצוות לא אומרים כן ורק אם עדיין לא התחיל לעסוק במצוות הוריו ונזדמן מצוה אחרת לידו, חייב להעדיף באותו רגע להתחיל במצוה האחרת.

וכתב הרמב"ם (הלכות ממרים, פרק ו', הלכה י"ב): "מי שאמר לו אביו לעבור על דברי-תורה, ואפילו אמר לו לבטל מצות עשה של דברי סופרים-לא ישמע לו. שנאמר: "איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו אני ה'" – כולכם חייבים בכבודי". כדברי הרמב"ם פסקו גם-כן הטור והשו"ע, יורה דעה, סימן ר"מ, סעיף ט"ו.

הרב עובדיה יוסף שליט"א במאמרו, אשר התפרסם בספר תחומין (חלק ג', עמ' 532), דן בנושא של לימוד תורה בישיבה בניגוד לרצון ההורים, ושם הביא את דברי הרב ישראל איסרלין (שו"ת תרומת הדשן, סימן מ'), אשר נשאל בדבר תלמיד שרוצה ללכת

למדינה אחרת ללמוד תורה, מפני שהוא בטוח ששם יראה סימן ברכה בתלמודו ואביו מוחה בו באמרו אליו: בני, אם תלך לאותה מדינה תגרום לי צער גדול כי תמיד אדאג פן יעלילו עליך הגויים עלילות ברשע כדרכם באותה מדינה, האם רשאי בכל-זאת הבן שלא לציית לאביו? והשיב, שמכיון שהלכה רווחת בידינו שגדול תלמוד-תורה יותר מכיבוד אב ואם, אינו צריך לשמוע לאביו בזה, ואפילו אם יכול הבן ללמוד בישיבה שבעירו. כמו-כן אותו תלמיד אשר רוצה ללמוד בישיבה כלשהי והוריו מתנגדים אין לתלמיד לשמוע להוריו בדבר הזה, שכן נאמר במסכת עבודה זרה (יט, א) שאין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ, וכן מצות תלמוד תורה דוחה מצות כיבוד אב ואם. וכן פסק מרן השולחן-ערוך, יורה דעה, סימן רמ"ו, סעיף כ"ה.

ג. מצות כיבוד אב ואם ומצוות ישוב ארץ ישראל – מה עדיף?

עם פתיחת שעריה של בריה"מ ליהודים אשר רוצים לעלות לא"י, נתעוררה השאלה האם מותר לבני נוער אשר רוצים לעלות לא"י בניגוד לרצון הוריהם, לנהוג כפי רצונם. שאלה זו עוד נתעוררה בתקופת חז"ל והם עצמם ניסו להתמודד עם דילמה זו. לנושא זה ישנה התייחסות בגמרא. במסכת קידושין (לא, ב) מסופר על רב אסי שהייתה לו אמה זקנה שאמרה לו אני רוצה תכשיטים-קנה לה, וכאשר אמרה לו כי היא רוצה גבר נאה כמוהו, עזב אותה לפי שנטרפה דעתה ועלה לארץ ישראל. כאשר הגיע לא"י שמע כי אמו באה בעקבותיו, בא לפני ר' יוחנן ושאל אותו האם מותר לצאת לחו"ל בשביל אמו – אמר לו אסור.

עוד שאלו לצאת בשביל אמה מה הדין? אמר לו ר' יוחנן – איני יודע. לאחר מכן אמר ר' יוחנן לר' אסי: נתרצית לצאת, המקום יחזירך לשלום". בא ר' אסי לפני ר' אלעזר ואמר לו: "חס ושלום אולי ר' יוחנן רתח עלי, שאל לו ר' אלעזר מה אמר לך? ענה לו ר' אסי: " המקום יחזירך לשלום". אמר לו ר' אלעזר אם היה רותח עליך לא היה מברך אותך. מספרת הגמ' שבסופו של דבר שמע ר' אסי שארונה של אמו (שמתה) בא לארץ ישראל. אמר אם הייתי יודע שכך - לא הייתי יוצא. לגמ' זו ישנם כמה וכמה מפרשים:

שיטת רש"י ותו"ס ר"י הזקן

רש"י (בד"ה "נתרצית") ותו"ס ר"י הזקן פרשו כי ר' יוחנן חשב שרב אסי רוצה לחזור לגמרי לבבל ולכן בתחילה אמר, כי אינו יודע אבל כאשר אמר כי הוא רוצה רק לצאת לכבוד אמו ע"מ לכבדה, אמר, שברור שכן ואף ברכו.

שיטת מהרש"א

המהרש"א (בד"ה "נתרצית") אומר, כי מדבריו של רבי יוחנן ניתן אולי להבין שגם בשביל כיבוד אב ואם אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ (זאת הוא לומד מכך שר' יוחנן אפילו לאחר שאמר לו ר' אסי שהוא יוצא בשביל אמו אמר לו – איני יודע). עוד מוסיף המהרש"א כאשר האב או האם מתו אסור לצאת מא"י לחו"ל ע"מ לכבדם.

שיטת הרש"ש

הגהות הרש"ש (בד"ה "נתרצית") מפרש שרב אסי אמר, שאם היה יודע שבגלל עלייתו לא"י אמו תמות (כתוצאה מטורח הדרך) – לא היה עולה לארץ ישראל. מכאן נראה כי הרש"ש סובר, כי כבוד אב ואם עדיף על מצוות ישוב א"י.

שיטת ספר המקנה

ספר המקנה (בד"ה "איני יודע") אומר שבזה שיעקב הוצרך לברכה מהקב"ה כאשר יצא מא"י לחו"ל בהוראת הוריו – מכאן מוכח שמצות ישוב א"י שקולה כנגד מצות כיבוד אב ואם, ויעקב מאחר והרשות בידו בחר בלקיים את מצות הוריו, ע"כ מאחר ובכך ביטל מצוות ישוב א"י היה זקוק לברכה מאת הקב"ה (אותו מקרה היה בעצם אצל ר' אסי).

פסק הלכה

הרמב"ם (הלכות ממרים, פרק ו', הלכה י') פוסק כי: "מי שנטרפה דעתו של אביו או אמו כלומר שאומרים לו לעשות משהו בניגוד לתורה ינסה לשכנעם ולהסבירם בדרכי נועם את טעותם. אבל אם אינו יכול להם עוזב אותם ומשאיר מישהו שידאג להם כך ג"כ בענין א"י אם ההורים מסרבים לכך שיעלה לא"י יעזוב אותם וישאיר מישהו שידאג להם כראוי ויעלה לא"י."

הראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר שאסור לאותו אדם לעזוב את הוריו, אלא חייב הוא להשאר עמהם, כיון שהראב"ד סובר שאין מישהו ראוי שיוכל לשמור על הוריו מבלעדי הבן עצמו.

הרדב"ז והכסף משנה לא מבינים כיצד הראב"ד פוסק כך שהרי ר' אסי עלה לא"י והשאיר את אמו בידי אחרים. עוד מוסיף הרדב"ז שבמקרה בו נטרפה דעתם של הוריו אולי עדיף להשאיר אחרים עליהם כיון שהם עשויים להחזירם למוטב, כיון שלא יתביישו אבל הבן לא יוכל.

כמו"כ פוסק הרמב"ם (הלכות מלכים, פרק ה', הלכה ט"ו) שבאופן כללי אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם מלבד לשאת אישה, למצוא פרנסה וללמוד תורה. מכאן ניתן לראות שמצות ישוב א"י דוחה את מצות כיבוד אב ואם ולכן אסור לצאת מא"י לחו"ל בשביל כיבוד אב ואם.

ההלכה בימינו

להלכה בימינו, פוסק הרב שאול ישראלי שליט"א (בספרו עמוד הימיני סימן כ"ב) שמי שנמצא ליד הוריו בחו"ל והוא מטפל בהם ומסייע על ידם אין עליו מצות עליה לארץ ישראל ואפילו אם לא יאמרו ההורים שהם מתנגדים עקרונית לעלייתו, אלא להפך מצוה היא להשאר לידם ולכבדם.

אולם אם ממילא אינו על-ידם וכן אם אין ההורים צריכים את שמושו, והם מוחלים לו על זה גם בהיותו לידם, אלא שהם מתנגדים לעלייתו לא"י מסיבה כלשהי אחרת – אין הוא חייב לשמוע להם, אדרבה, הוא מצווה לעלות לא"י ולקיים את המצווה של

ישוב האוץ, שכן גם הוא וגם הוריו חייבים במצוה זו ששקולה כנגד כל המצוות.
ומוסיף על כך הרב עובדיה יוסף שליט"א (בספרו 'יחווה דעת' סימן ס"ט) ואומר
שאסור לרדת מא"י לחו"ל אפילו כדי להצטרף להוריו בחו"ל ולקיים מצות כיבוד אב
ואם, אולם מותר לרדת לחו"ל לקבל פני הוריו ולחזור לא"י (כמו"כ סובר הרב משה
מטראני בשו"ת המבי"ט).

לע"נ סבי רבי בן יוסף ז"ל
לע"נ סבתי רחל בת שרה ע"ה